

Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами: теоретичний аспект

Крицун В.О.

*У курс, Дошкільна освіта. Логопедія
Кирста Н.Р., кандидат педагогічних
наук, доцент*

*Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника,
Івано-Франківськ, Україна*

У статті розкрито суть поняття «діти з особливими освітніми потребами». Розглянуто питання класифікації дітей з психофізичними вадами. Звернено увагу на необхідність створення психологічно сприятливих умов для перебування дітей з особливими освітніми потребами в навчальних закладах, в системі інклюзивної освіти. Визначено та охарактеризовано теоретичні аспекти психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами. Розкрито актуальність упровадження інклюзивного навчання, обґрунтовано необхідність інтеграції дітей із порушеннями психофізичного розвитку в загальноосвітніх навчальних закладах.

Ключові слова: діти з особливими освітніми потребами, інклюзивна освіта, супровід, психологічний супровід, педагогічний супровід.

Psychological and educational assistance for children with special educational needs: theoretical aspects

Krytsun V.O

Carpathian National University named after V. Stefanik,
Ivano-Frankivsk, Ukraine

The article reveals the essence of the concept of "children with special educational needs." The question of the classification of children with mental and physical disabilities. Attention is paid to the need to create a psychologically favorable conditions for children with special educational needs in schools, in the system of inclusive education. Defined and described the theoretical aspects of psychological and educational support for children with special educational needs. Reveals the urgency of implementing inclusive education, the necessity of integrating children with impaired mental and physical development in schools.

Key words: children with special educational needs, inclusive education, support, psychological support, pedagogical support.

Постановка проблеми. Визнання українським суспільством пріоритету загальнолюдських цінностей вимагає від освіти нового ставлення до дітей з особливими потребами, вирішення питань їх соціалізації та інтеграції. Зміст та основні завдання участі психологічної служби та психолого-медико-педагогічних консультацій з питань психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами визначено низкою

нормативно-правових документів. У навчальних закладах здійснюється психолого-педагогічний супровід дітей з обмеженими можливостями в межах загального навчання та виховання, створюються умови для гармонійного розвитку. Тому актуальним на сьогодні є розв'язання широкого спектру проблем навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж останнього десятиліття вітчизняні науковці, зокрема В.Бондар, Т.Євтухова, І.Іванова, А.Колупаєва В.Ляшенко, О.Савченко, О.Столяренко, А.Шевчук та інші досліджують проблеми психолого-педагогічного супроводу та залучення дітей з особливими освітніми потребами до навчання в загальноосвітніх навчальних закладах, реабілітації та соціалізації до суспільних норм.

Метою статті є визначення та обґрунтування теоретичних аспектів психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами їх соціалізація та інтеграція у загальноосвітній простір.

Виклад основного матеріалу. Поняття «діти з особливими освітніми потребами», широко охоплює всіх дітей, чиї освітні проблеми виходять за межі загальноприйнятої норми. Воно стосується дітей з особливостями психофізичного розвитку, обдарованих дітей та дітей із соціально вразливих груп (наприклад, вихованців дитячих будинків тощо) [4, с. 33]. Загальноприйнятий термін «діти з особливими освітніми потребами» робить наголос на необхідності забезпечення додаткової підтримки в навчанні дітей, які мають певні особливості розвитку.

Найбільш поширене та прийнятне стандартне визначення «особливих потреб», зокрема в країнах Європейської Спільноти, подано в Міжнародній класифікації стандартів освіти (International Standart Classification of Education): «Особливі освітні потреби мають особи, навчання яких потребує додаткових ресурсів. Додатковими ресурсами можуть бути: персонал (для надання допомоги у процесі навчання); матеріали (різноманітні засоби навчання, в тому числі допоміжні та корекційні); фінансові (бюджетні асигнування для одержання додаткових спеціальних послуг)» [4, с. 33].

У міжнародних правових документах, державних законодавчо-нормативних актах соціального спрямування у багатьох країнах загальнонавчаним є термін «діти з особливими потребами» («Children with Special Needs») [3; с. 12]. Це термінологічне означення передбачає зміщення наголосів з недоліків і порушень у дітей, відхилень від норми до фіксації їхніх особливих потреб. І як зауважує А. Гордєєва: «Досліджуючи особливості, ми відштовхуємося від людини взагалі, а не від норми, від людини з певними особливостями, притаманними лише їй. Особливість передбачає відмінність, несхожість, можливо, неповторність, індивідуальність, унікальність». Відповідно, дітьми з особливими потребами сьогодні вважаються діти-інваліди, діти з незначними психофізичними порушеннями, соціальними проблемами [3, с. 12].

Варто підкреслити, що в Україні основною категорією дітей з особливими освітніми потребами загальноприйнято вважати дітей з

особливостями психофізичного розвитку. Ці діти мають відхилення від нормального фізичного чи психічного розвитку, зумовлені вродженими чи набутими розладами. Залежно від типу порушення виокремлюють такі категорії дітей: з порушеннями слуху (глухі, оглухлі, зі зниженим слухом); з порушеннями зору (сліпі, осліплі, зі зниженим зором); з порушеннями інтелекту (розумово відсталі, із затримкою психічного розвитку); з мовленнєвими порушеннями; з порушеннями опорно-рухового апарату; зі складною структурою порушень (розумово відсталі сліпі чи глухі; сліпоглухонімі та ін.); з емоційно-вольовими порушеннями та діти з аутизмом [5, с. 19].

Навчання та виховання дітей з порушеннями психофізичного розвитку здійснюється з урахуванням особливостей їхнього розвитку, використанням специфічних заходів та організаційних форм навчальної роботи, залежно від характеру розладу. Діти з такими особливостями мають, як і всі інші діти, певні права, серед яких і право на отримання якісної світи. Так, діти з порушеннями психофізичного розвитку мають юридичне право навчатися в масових загальноосвітніх закладах [4, с. 34].

З урахуванням основних тенденцій щодо змін у системі освіти дітей з особливими освітніми потребами окреслено напрями діяльності, які потребують підвищеної уваги, одним з яких є психолого-педагогічний супровід. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про реабілітацію інвалідів» «психолого-педагогічний супровід – це системна діяльність практичного психолога та корекційного педагога, спрямована на створення комплексної системи клініко-психологічних, психолого-педагогічних і психотерапевтичних умов, що сприяють засвоєнню знань, умінь і навичок, успішній адаптації, реабілітації, особистісному становленню особи, нормалізації сімейних стосунків, її інтеграції в соціум» [2].

Основним завданням психолого-педагогічного супроводу є соціалізація дітей з особливими потребами через залучення всіх учасників навчально-виховного процесу (батьків, педагогів, дітей) до реалізації запланованих дій щодо особливостей розвитку, спілкування, навчання, професійної орієнтації, соціальної адаптації дитини: вивчення особистісного потенціалу, а саме: співвідношення рівня розумового розвитку дитини і вікової норми; рівня розвитку когнітивної сфери; особливостей емоційно-вольової сфери; індивідуально-характерологічних особливостей; рівня сформованості мотивації до навчання; їхнього творчого та інтелектуального розвитку [1, с. 250].

Кожна дитина, а особливо з психофізичними вадами, маючи потенційні можливості повноцінного розвитку як особистість, громадянин, потребує якомога ширших контактів із навколишнім світом. Саме інклюзивна освіта допомагає реалізувати ці завдання.

Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що базується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, що передбачає навчання в умовах загальноосвітнього закладу. Концепція інклюзивної освіти відображає одну з головних

демократичних ідей – всі діти є цінними й активними членами суспільства [4, с. 7].

Навчання в інклюзивних освітніх закладах є корисним як для дітей з особливими освітніми потребами, так і для інших дітей, членів родин та суспільства в цілому. Як свідчать дослідження, в інклюзивних класах, групах наголос робиться в першу чергу на розвиток сильних якостей і талантів дітей, а не на їхніх проблемах. Взаємодія з іншими дітьми сприяє когнітивному, фізичному, мовному, соціальному та емоційному розвитку дітей з особливими освітніми потребами. При цьому діти з типовим рівнем розвитку демонструють відповідні моделі поведінки дітям з особливими освітніми потребами і мотивують їх до розвитку та цілеспрямованого використання нових знань та умінь. Взаємодія між дітьми з особливими освітніми потребами та іншими дітьми в інклюзивних класах чи групах сприяє налагодженню між ними дружніх стосунків. Завдяки такій взаємодії діти вчаться природно сприймати і толерантно ставитися до людських відмінностей, вони стають більш чуйними, готовими до взаємодопомоги [4, с. 10].

Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами займає чи не найважливіше місце серед переліку напрямів організації роботи з такими дітьми в інклюзивному освітньому середовищі. Психологічний супровід дітей із порушенням у розвитку розглядається як діяльність психолога, яка спрямована на створення комплексної системи клініко-психологічних, психолого-педагогічних і психотерапевтичних умов, що сприяють успішній адаптації дітей, їх реабілітації й особистісному становленні в соціумі (школа, сім'я, група однолітків та ін.) [1, с. 253].

Висновки. Отже, забезпечення психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами є невід'ємною частиною розвитку сучасної освіти. В її основі лежить індивідуальний підхід до кожної дитини з вадами розвитку. Таким чином, питання впровадження інклюзивної освіти є не лише актуальним, а й таким, що може бути реально розв'язане засобами навчально-виховного процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дегтяр Г.В. Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивній освіті / Г.В. Дегтяр // Таврійський вісник освіти. – 2015. – № 1(49). – С. 250-255.
2. Закон України «Про реабілітацію інвалідів» // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 2-3. – ст. 36.
3. Колупаєва А. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою / А. Колупаєва // Особлива дитина: навчання і виховання. – 2014. – №2 . – С. 7-18.
4. Колупаєва А.А., Савчук Л.О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: наук.-метод. посіб. / А.А. Колупаєва, Л. О. Савчук, К.: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. – 274 с.

5. Олійникова Н.Д., Дудченко Л.О., Кудлай С.В. Методичні рекомендації щодо роботи з дітьми із особливими потребами: Посібник для практичних психологів, соціальних педагогів, педагогів, батьків.– Первомайськ, 2011. – 136с.